

INTERVJU MED JOHAN LJUS, NUPARNA, 14/7 1970

- Jag tänkte börja med att fråga herr Ljus när Ni är född?
- 1894.
- Och var då någonstans?
- I Esargården.
- Jaha. Och var ligger den?
- Den ligger därne bara en bit nedanför Hedvigsfors - den där stora lagårn oppefter vägen här. Den vägen, en halv kilometer bara från vägskalet.
- Vad hette Era föräldrar?
- Han hette Paul Ljus, morsan hette Alida.
- Och vad hade pappa för arbete?
- Ja, han hade - han va egentligen sme, så han - han va mä korpdragna, han gick på Moheda hele somrarne nästan. Annars var han i skogen å på jordbruke då på Hedvigsfors. Å där feck vi börja när vi var bare små å håll i ene armen på stocksågen ... Fast dä va ju bara tidvis man skulle ju gå i skolan å.
- Var det på somrarna då?
- Jaa, på hösten å. Dä va inte så kinkit då, man kunna få va herma

- en vecka å från skolan.
- Ni gick i skolan i Hedvigsfors då?
  - Jaa, dä gjorde ja.
  - Varannan dag, förstår jag?
  - Jaa. Men dä va tre som gick i skolan ungefär jämt. Vi va tolv syskon.
  - Var ni t o l v syskon?
  - Jaa. Å ja va den tredje i ordningen.
  - Fick ni leva allihop och växa upp?
  - Nää, dä va en som dog när hon var bara liten. Men sen ä dä två, en bror å syster som har doge sen. Men dom vart ju bra gammel. Ja, **system** va väl en femti-sexti år, hon dog i lungshot ho. Så har ja en bror som dog när han va fäll en sexti år.
  - Vad hade ni för bostad när ni var så många?
  - Ja, dä va ett vanligt knekttorp, en sån där stuga mä ett rum å kök. Eller dä va ett stort rum vid köke, vill säja, å så en liten mindre kamare.
  - Och hur hade ni möblerat där då? Så ni skulle få sova allihop?
  - Joodå, vi hade väl nå madrass, fast dä va väl trångt förstås. Men hä va dä att vi kom hemifrån unna för unna å när vi växte opp. - Men inte va hä nå vidare. Dom hade två kor för de mesta å e lite torp då som dom födde två kor på. På den tiden va dä inte nå sociale bidrag, utan dä vart som dä kom dä.
  - Var det svårt för dem att få det att gå ihop?
  - Ja, dä var dä, dä var ju knalt. Ja tror dom hade förbaska dålit en del ... på sommarn han på Mohed, farsan, han bruka komme hem på hösten å for på vårn... Dä va en hel del bönder som skulle betala knekttlön. ... smör skulle dom få lite å. Men annars, inte var'e nå vidare å. Men man visste inte om nå annat på den tiden.
  - Men det var inte så ni behövde svälta någon gång?
  - Nää, dä va dä aldrig frågan om. Dä va allmänt dä för en som va fattig på den tiden atten kom ju aldri ... en va ju fri att ... kunna få dä skaplit å. Men dä va ju värst när dom hade stora familjer. Å dä hängde mä varenda torpare, att dä va stora barnkullar.
  - Fanns det många knektställen i närheten?
  - Ja, dä va tre bare dänne i ända som vi bodde. Å dä fanns ju flere. Men då var dä ju en del knektar som tog bopengar i ställe för törp. Dom feck dä å. Så dom hade lite bättre ställt. Dä va en som va oppe på Hedvigsfors en arrendator somva knekt, men han hade sån där - visst per år han i lön. Men iblann va dä ... te varje höst. ... men dä va **inte** många knekttorp i Bjuråker ä. För allt dä här ... måste ju in ä ... Skantz å vete fanken va dom hette allt.
  - Hade han uniform också förstås, pappa, när han gick i väg på våren?
  - Jadå, han hade egen uniform. Dä fick dom ha mä sä - herma vill säja. Ni har inte läst Vilhelm Moberg om den där Rasken ä?
  - Nej.
  - Dä stog där om såna där knektar. Dä va en som va så fatti så han slet ut iniformen tills han skulle in på möte.
  - Jaså. Nej, det har jag inte läst. Men ni måste väl ha tyckt att pappa var fin då i uniform? Det var ju lite extra.
  - Ja, han va snygg. Han va stor å ståtlig å... Ja harn inte, men Emma, system, ho bor dänne som ja ä född, hon harn på förstoring ho. Han å klädd som knekt.
  - Hur hade han kommit in på den där banan då?
  - Jaa, han - han hade ju ställt morsan iväg mä en unge så dä va inte annat dä än te ge sej på å försöka få nånstans te bo. Va tvungen ta ett knekttorp då. Dä va på dä vise. Å ändå va dä vi säger - så va

dä många bonnpojkar som villa bli knektar å, men dom gilla inte om dom lejde en annan. För de va liksom lite bättre te vara knekt ändå än te va annan arbetare. Skulle en gå te kyrkan varannan sönda på kyrkparad å enkoma knektbänkar - två bänkar längst fram i kyrka va knektbänkar dä. Där skulle dom sitta ...

- Vad var det Ni kallade för knektparad för någonting?

- Kyrkparad, kallas dä. Dom skulle va där då å sen - å kom dom inte så va dä ju en ... förstås. Dä ingeck i deras villkor, för te va reserv-knekt dä kom utav lager som fanns, dä vart te betala dä förstås. Dä va ju prästen dä naturligtvis som ... joodå.

- Hur länge levde Er pappa?

- Ja han var åttitvå år då han dog. Men han tog avsked han i knekt-sysslan etter sexton år. Han arbete i sexton år. Men då begärde han avsked. Han vart inkallad i Uppland iblann på sömmern å. Men då va dä dä när dom skulle in då. Men dä va inte gå te Mohed på den som han börja inte, utan ... skjuss då te Delsbo.

- Vad sysslade han med sedan, när han hade tagit avsked?

- Mä tåg då från Delsbo å te Mohed. Men före inna fick dom lov å gå hela sträcka.

- Vad kom han att jobba med sedan då, pappa?

- Ja han arbete på jordbruke på sommarn då å för bolage i skogen på vintern. Å dä fick ja börja mä sen ja hade gått å läst för prästen, ja var fjorton år. Dä vart en sömmer, sen va dä te börja i skogen te hösten å sen fortsätta på sömmarn på jordbruke.

- Vad hade ni för arbete i skogen då?

- Ja, vi högg massaved, å på den tiden tog dom nå slag som kallas för långköl, som dom plöcka ... å stog å rota, den va fyra alner bre å tjuge fot lång å ... Å för dä bruka vi ha två å femti, tre kronor för en sån långköl. Men dä va på dä vise då, vi fick gå på jordbruke ända tills dä börja på tjäla - sen dom hade gjort ifrån sej mä skörden då. Dä hade dom ju fasta dagsverkare som gick där hela åre. Men vi då som va liksom extra, vi fick gå te skogs vi då å va i skogen på vintern. Men då kunde man ju få börja på jordbruke igen då på våren när dä vart tid att de skulle sås å skördas. Joodå, dä höll vi på mä i många år. Men sen då så skaffa dom e hästå då vart dä ... å då blev ja där ... men då hade ja två, tre lädertömmar .... fick bo på Hedvigsfors... men nu har dom gjort bostäder där. På den tiden ja ... dä ä en liten kåk nedom ... Men dä va ju inge någe dålit ... ska hon ha reda på va dagpenningen var å?

- Ja, det är roligt att veta?

- Ja, dä va olika. De som bodde i bolages bostäder hade - då hade dom jord så dom födde en par kor. Dom kallas för orginal. Dom hade en å sjutti om dan. Å dä vart ända tess etter krige, första världskrige. Dä va inte högre. Men på sommarn kunna dä få en två å femti å. Men vi va ju extra ... dä som va ordinarie arbetare. Dom arbete bara på jordbruke då å sen körde mä nån häst på vintern i skogen å körde kast-ve ... Men de högsta betalningen dä va under 20-talet - eller millan tie å tjuge - dä var i sista krigsåre 1918. Då kom ja upp i sex kronor om dan på jordbruke. Men då dä va slut på krige ... då fanns inte nå ... å sen höll dä sej lika dålit hela tjugetale änad på tretti å sen i början på trettitale så vart dä ... då vart dä ändå mera sämre. För då fanns dä ont om arbete å - så då var'e ju fint te ha nånting själv, man hade ju nån ko då ... så man kunde hanka sej fram. Men dä va vintrar ja körde en sex månader, börja i november när de va halt å sluta ända på den femtonde maj en gång, när ja körde i skogen.

- När Ni hade gården uppe i Alsjö?

- Jaa. Å på dä kunne man komma opp i en tolvhundra kronor på de där sex måna. Då skulle man hålla häst å redskap å arbete varenda da

fört. Då va många som inte kom opp i den inkomsten. Men då ... uträtta arbete.

- Då skulle ni köra virke då, som andra hade huggit? Högg Ni själv också?

- Ja på sömmarn hagg ja mycke när jag va fri från jordbruke. Så hade vi flottningar på våren då. Dom flotta här oppifrån då, å då var nog - sluta nog på femtinie nånting sånt där, sexti. Flottninga bruka kunna räcka en måna på våra, å då hade vi jordbruke å sköta lame, ute på sjön då på nätterna å hemma å se etter då.

- Det var bråda tider då på våren?

- Ja, då var då.

- Vad hade ni för syssla i flottningen?

- Ja, hä va - allting gick ju mä handkraft å man skulle ro en där spela ... timre då å så bommar ikring å då spelas över sjön å ner te dammen. Sen tappas ut där då etter nån timma ... Ja, ja va mä å geck ... en gång å drog ut på dammen... Men sen vart då ju bättre för då vart ... skaffa en sån där båt mä spel ... nattarbete ... på nätterna för då va rätt vind då. Men på dagarna kunna vara motvind hela dan nästan, men så snart då vart natt så geck vi ut på sjön å då gick då lättare ...

- Så ni fick arbeta i skift då?

- Ja, vi arbeta länge vi stog ut då, å sen etter nå tag så var då te börj om igen. Nå men te gå på en stenflotte då vill säga inna ... gå runn runn då å sköta då där spaka. Då va långa spakar som ... en påle som stog rätt opp mä spakar i. Ja, du har nog sett i Dellen? Då fanns e koja å på dom, då va ente på lag, då va bara enklare flot-tarelag då. Så att - nog är'e skillna på tider. Nå då, då börja på lätta lite sen tyskarna börja på rusta för krig i början på trettitale. Sen vart då lite bättre tider ... så trettinie var'e inte så dålit, egentligen. Men inte var'e nå store förtjänst å, man kom inte gärna upp i - ja hade ju två hästar på den tiden. Men - då va ju bra om man kom upp i en femtonhundra på hösten å vintern då å. Men då va ju ingenting - allting va billit då. Brydde man sej int om priser som nu då.

- Det var ju skillnad det.

- Oja, motböcker, ja sen trettitale, man kan titta så en ser va allting kösta då. Men då kosta inte nån te ha å sälja, smör å sånt där å - underlagspenger.

- Jaså, ni sålde ifrån sådant?

- - Ja ... då vart lite, kunna bli en sju åtta kilo på månan, smöret när en kom fram te handlarn. Så då va ju på då man skulle klara sej egentligen på sömmarn mest. Å då man fick slakta nå djur förstås. Men då va ju inte nå pris på då, ja fick sälja ett par kor för hundra kronor på den tiden. Å nu köstar dom artonhundra, tvåtusent.

- Hur stort jordbruk hade ni i Alsjö?

- Ja, hä va sjutton tunnland.

- Så det var bra stort då?

- Ja - men då va lite hit å dit, små täpper te skäre så då va aldrig i samma inte, utan ... ja, rena täkt som va nog på en tre tunnland, fyra. Å dit fick vi ro allting, för då fanns ingen väg dit heller. Man geck en gångstig. När man skulle ha dit slåttmaskin å slättergrejjer, då fick man ro.

- Jaså? Det var besvärligt.

- Ja, visst var då då. Å när'an skulle ha hö å sånt där som man feck, man va ju tvungen te få hem på vintersäde förstås. Men då gick inte te ha nå sätt där någe renfoder å sånt där ... Sen vart då ju väg sen, men ja hade inte nån - ja, ja hade, då va på förtifem, då feck vi - bredda dom vägen därna. Den hade ja bara i nie år den. För då börja

ja på tröttna för då va lite drygt te ... så ja sluta. Ja sluta på femtifyra. Men sen då bodde ja kvar där, ja tess nu på sextisju. Då flytta vi hitten, vi fick inte bo längre. Sen arbeta ja i skogen å på sjön å på flottnig har ja vare jämt, varneda sömmar. Iblann va ja mä på byggen å tocke där å. Nää, ja höllt på arbeta i skogen tess ja va väl nämare - en par år sen ja feck pension. Ja va nog sextinie år inna ja - jo, ja va nog sextinie år inna ja sluta i skogen. Då var ja så usel i ryggen så ja va tvungen te sluta.

- Hur mycket fick man betala i arrende t.ex.?

- Ja, från börja så va dä billit, ja betala en hundrafemti kronor för en början, men unna för unna som allting öka så öka arrende å, så ja betala femhundrafemti sista gången ja hade. Å sen va dä dä, dom modernisera å, men då va - vi hade sagt från redan innan dom börja ... Fast ja bodde kvar i den där gårn sen, för dom bodde tre i lägenheten där då ... i den gårn.

- Så det var inte moderniserat alls, menar ni? Var det inte vatten eller ... ?

- Jo, inte före, utan då va på femtifyra dä där vart klart, så vi feck flytta in då på hösten. Då va dä ju modernt. Dä va gemensamt badrum i källarvåningen, annars så va dä vatten å avlopp å centralvärme å allting. Nä - ja var där för å, bara på nå år för, så inte köstar han på nå badrum å sånt där. Vatten å avlopp kunne han ha, å värme vatten vill säga i tvättställe, men skulle dom ha ett badkar så fick dom ha en trappa under jörn eller så skulle dom få kösta på't självt. Å dä va på många såna här kåkar, dä vill säga dä va vanlig arbetarkåkar heller som va modernisera dä i, utan dä va bara ... Dä va fäll nå ... kamin, men inte nå mera i. Dä va lika på Hedvigsfors å ännu senare, vill säga på femtitale när dom börja på modernisera.

- Jaså, är det så sent?

- Jaha. Den sista som bodde omodernt på Hedvigsfors, han flytta i fjol tror ja. Han hette Forsling, å då fick han komma in i en modern bosta. Å sen sålde dom den där gårn han ha bott i. Så d'ä sommargäster som bor.

- Ja, det går bättre på sommaren att bo så där.

- Jaa, d'ä klart.

- Hörde det kolning till gården också?

- Nää, dä va bara frivillit då när dom kola. Men de här som ha kolare hem, dom feck - hade billit arrende dom men då skulle dom göra vis-sa striper kol ettersom dä va koljordbruk dom hade. Men skulle de kola ... kronan ville göra ... extra för de där. Men då hade dom - ja tror den här som hade dä här ställe då ja flytta av hånne uppe - han betala nånting på sjuttit kronor om år i arrende, å sen skulle en göra - kola nitti kilo köl då. Då fick de nog betala - dom drog åv en krona på varje kilo, dom tog dä som arrende.

- Men det hade ni ingen lust att göra då?

- Nää, jag va inte van ve de där heller ... ja, ja kola nå par somrar å höstar ja å. Men dä va ju frivillit dä. Men då var dä skillnad, som dä va ändå för, dä gamle kölare. Dom skulle hugga ven självt å när dom skulle ställa kölmilan. Å köra in å stybba å göra i ordning

...

- Det var mycket arbete det.

- Javisst. Men för dä mesta bruka dom leja om dom skulle åka å hugga kölveden ... Men dä vart slut mä dä sen dom börja på ta massaved. Dä börjas bara sen ja börja på vara mä i skogen. Dä va bara en tie-tolv år sen som dom börja på ta massave, förr tog dom bara timren. Dom slösa lite på den tin, för att dom tog timre där nie-turmet ... å resten fick ligga kvar i skogen. Nu tar dom va som finns.

- Vilket år var det Ni tog över ställe i Alsjö?

- Nittonhundra-tjugufyra.
- Det skulle vara roligt att höra vilka som mer bodde där uppe i byn då. För det har väl ändrat sig väldigt mycket under den tid Ni har bott där?
- Ja, då va en familj som hette Erik Andersson, han va kölare åt bolage, å så var'e en som ha ... han heta Lindkvist. Å så var'e arrendatorställe ... som hette Bergkvist. Å så var'e ju nå som hyrde denne, då va väl skogsarbetare å bostadslösa. - På den tiden fanns hä - ja, då var - när ja flytta hit då fanns inte mer än tre hästar i byn, men då fanns en sex, då fanns över tjuge kor. ... hä va lantstuger dä, för dä va bönder som hade vall där. Å dä va en tie bönder som hade - en ifrån Magholm som hade e stuge där, en som hette Nylin. Å likaså en Lia-bonde som hade. Hä va tre vallstuger där. Å dom kom dit mä en tie-tolv kor ... Då va bara en kilometer från Alsjö ... va dä två stuger då, bruka dä vara ett tjugetal kor där på sömmarn.
- Vad hette den vällen då?
- Klöse. Men nu är'e de där slut. Har inte funnes nå kor nu sen - ja, få si så inte ja ljuger - sextifvra såldes sista där.
- Men förut var det väldigt livligt på sommarna där uppe?
- Jaa, hä var dä. Då va valljänter då i tre stuger inne i byn, å så gick två ve Klöse.
- Trivdes Ni bra att bo i Alsjö?
- Jaa, dä gjorde ja. Å då har ja inte vare där så länge ja vart ... inte var'e ju sämre på någe vis, men dä va ju så fritt å på någe vis. Å d'ä ji fint dä, många människor trivs dänne nu å.
- Ja, det är så vackert så.
- Ja dä är dä. Å nu vart dä ju särskilt sen dä vart väg igenom byn. Hä va bara en krokväg som kommer fram uppom den där bebyggelsen. Uppom alla de där nye gårdarna längre fram. Men dom har fäll gjort om den där vägen mycke sen. Gick inte an å köra mä nån bil förr, nu går'en ju rakt fram ifrån den där statliga vägen å dä värsta backarna är ju borta nu. Dä va krokar på den. Dä syns ju nere där å etter gamla vägen. Näädå, dä va inte alls otrevlit där. Ja va väl inte nå glad te flytta, men vi hade inte råd. Vi hade fått bott kvar där hur länge vi villa, men ... oppe i Hedvigsfors. Men ja va inte herma, men då svara ho att vi bodde helst kvar där vi bodde... Jaa, dä va inte frågan om dä, sa han, men dä va ju jägmästarn från styrelsen som var bas för detta...
- När ni bodde där så många förut uppe i Alsjö, hjälptes ni åt då med slätter och skörd?
- Nää - dä fick man ju leja då nån som va ledig på sommarn. En som bodde i de där kåkarna som dä va skogsarbetare bara. Då kunde an ju få hjälp.
- Så var och en klarade sitt där uppe?
- Jaa ...
- Men ni kände ju varandra och gick och hälsade på och träffades, det måste ni väl ha gjort.
- Jaa ... vi kunna byta ihop mä hästarna iblann å sånt där. Å annars så skötte ju var å en jordbruke var för sej.
- Hur var det med plogning på vintern och väghållningen, t.ex.?
- Ja, när ja börja här, då va dä ... utav plogar ... te gärn hännu uppe. Då geck vägen genom gärn här.
- Fram till knutarna här?
- Jaa. Å den skulle han fortsätta mä te Hedvigsfors då, men ... å dä räckte ända tess dom gjorde nyvägen - förtisex tror ja dä var. Nä, få si nu, dä va fäll femti dom gjorde den där vägen. Sen vart dä ju bilplogning. Då gjorde dom ju väg ifrån Delsbo å rätt över te Ström-

backa den vägen. Å där plogas dä ... börja på ... timer ... timmerväg bara över myrer å tocke där. Men man hade kunna tage sej dit om man ville på vintern ...

- Bodde det många där i Björnsa?

- Ja, dä va storan by dä. Fast an börja på avfolkes han å. Ja, folk är'e ju där, men d'ä då slut mä jordbruke, d'ä mest - d'ä bare en som har dänne, eller två. Inte bor'e kvar nå bönnor där, nå bonngårdar. Dänne efter vägen om man ska till Matsgåva ... sen blir'e Långnor. ... en by som heter Råka ... Sen blir'e Brännås. Å Brännbo.

- Var det närmaste byn det, från Alsjö?

- Ja, den ligger lika långt härifrån å ifrån ... hä va bilväg, dom gjorde om'en sex kilometer hånne fram till byn, en fem å åtta nånting. De ä väl ungefär sex kilometer ... från Alsjö. Men då vart dä ju bra mycke närmare för att - genom att dom gjorde den där vägen rak. Från den statliga vägen är'e bara sju kilometer fram till ...

- Fick ni sköta vägen själva på sommaren också, den skulle väl ... och fyllas med grus och så där, antar jag?

- Ja, fick grusa på vägen. Å dä va inte bara vi, dä va alle som hade kor där på vällan fick ta dit hästar å sköta'n ... dä va allmänt på alle vägar utom på ... alle de som hade vallar feck vara mä å styra på vägen å ha vällan i ordning. Men d'ä slut mä alle tocke där skyldigheter. Dom som har skog där borta dom får ju betala ... till den där vägen varje år förstäs. Sen tas dä ju viss avgift på dä verke som går etter ...

- Jaha, är det så det är ordnat?

- Dom är tvungen finansiera på dä vise. Fast an drivs ju mä statlig lag. Dom kan inte lägga ner den där vägen eller låta bli å ploga för d'ä staten som ä delägare i'n.

- Ni sade i går någonting om att det för längesedan bara fanns klövjeväg hit upp? Var det så från Hedvigsfors?

- Ja, dom klöva då å så hade sånt där släp som man hängde på hästen - ett par stänger som man sätter - fick klövar av. Jo, nog minns jag dä, har ja sitt fler gånger, för att dä va på 1908 den här vägen bröts första gången. Men då gick'en inte fram te Alsjö de åre, men åre därpå, då nådde'n fram. Å dä va inte nå vidare för dä var dålig, varn't skaplig då här ä, dä var ... han vart riktigt bra. Han bröts för hann den där vägen, dikes för hann å. Dä gjorde'n på ackord. Hade visst för vissa skiften då ... Men hä va inte ja mä på, ja va för ung, men ja minns då väl när dom höll på mä'n. Ja, ja va fjorton år när dom börje på ... den här vägen första gången. Men då var'n inte färdig fram te Alsjö. Dä vart väl en par kilometer drygt.

- Det måste ha varit en stor sak när det blev väg hit upp.

- Javisst. Annars då var dä ju bara gångstigar å på sommarn så vart dä över sjön, dom rodde då, över dammen, men sen då kunde man ro ända te bruke... Men dä va flodadammen å sen va dä en sån där gångstig där å framme ve Hedvigsfors. Joo, dänne just därom skogen börja vi Hedvigsfors, där minns ja dä stod ett sånt där kärrhus kallas dä där man hade sina vagnar ... fick köra mä hästen tomt då när man skulle längre upp. En ha vagnar nånting te åka när man kom på vägen. Dä va lika på bägge sider etter vägen när en for te Flesma. D'ä ju en gård dänna oppe i Flesma... han kom fram just på lagårdsbacken på Hedvigsfors, där stog e sån där kärrhus där å etter vägen ... utanför stakete som ä där nu. När man skulle te stan på marknan kunne'n ta hästen dä mä å ... tomt härifrån då å så lagårdsvagnar å sätta ... sen ... te Delsbo eller också te Iggesund, dä gick ju båt över då. På den tiden gick dä båt till Friggesund dagligen ...

- Och sedan tåget därifrån då?

- Jaa, åkte båt då från Friggesund å så tåg sen då te stan. För den där båten han passa förr i tin han både på morron å kvällen. Då minns ja väl för att ja va mä å hämta strömming när den där båten kom te Friggesund, men då va ja bara ung. Hetta Näs den där båten å han som körde'n hette Rask.
- Var det strömming till affären det, eller ... ?
- Jodå, han hade strömming från stan han då, färsk strömming å då fick dom passa båten ve Friggesund å ta mot de där strömmingslåderna. Då va handlarn då som rekvirera å sen blev då nån kolare sen då eller nån som hade häst feck fara ner å hämta'n. Å så delas då ut å dom fick ... Men då va billiga tider då, för då kösta - en fjärding färskströmming kösta en å tjugefem. En låda på tretti kilo gick på två å femti.
- Men pengarna var värda mer då också. Det var mycket då, menar jag.
- Jaa, då var dä, för inte var dä - efter en dagpenning så inte var dä nå billit. Men då va ju billit ändå om man räknar att dä skulle gå på järnväg te Näsvisken å så lassas på båten å den skulle frakta'n. Å sen skulle han som for ner å hämta strömming, han skulle också ha betalt på dä. Han kunna få en strömmingslåda han då den där som for ner å hämta den, för han for.
- Var strömming vanlig mat det förr?
- Ja, dä va väl vanligt dä. Saltströmming, dä va ju stående rätt - för att - man leva på dä som man feck från jorden å - bröt dä hade dom i allmänhet själva, åtminstone bonnfölket ... Å som ja växte upp, då bakade mamma ho, dä brö vi skulle äta. Köpte en säck rågmjöl då å så baka då så länge han räckte. För dä va bakugn då i den där knektkåken som dom hade. Den där store bakugnen den va i bagarstugan den.
- Jaså, hon hade sån hemma?
- Jaadå. Dä va mura på dä vise. Jo dä va inte annat då, dom skulle baka själva allting, inte te köpa brö då inte.
- Vad var det mer att äta då?
- Ja, dä va ju - pannkaker förstås å sånt där å. Mycke åt man välling, mjölkvälling. Kött var'e ju sällan man hade i en sån där knektgård, utan dä va om dä va nån jul som ... om dä va nån ko som gick åt i en kalvning, då gjorde dom aktion på kötte, å då kunna man kom över lite billit.Nä - när ja va i Alsjö då då va dä inte frågan om nå kött, utan man feck ju jaga. Ja jaga mycke på hösten. Å dä jagas småvilt, hare å fågel å tocke där. Dä va ju ett tag va dä förbud, man feck inte ha hunn inte, men ja hade då nästan hela tin. Ja bruka skjuta en - ja en tjugeåtta, tjugenie å tretti - nog sköt ja millan tretti å förti harar varenda höst.
- Ja, det var ett bra tillskott det.
- Ja, dä va dä, dä va fint dä. Tog man nån tjäder iblann å, järpe å.
- Så det var vanligt att man jagade då, där uppe?
- Ja, vi feck jaga, dom hade ju reda på't, dä fick vi hela tiden. Men på slute ville dom ha betalt, en fick köpa jaktkort. Men då vart bra ändå, på slute fick vi vara mä å jaga älg fritt mä bolage. Behöva inte betala nå för dä alls. Ja va mä på dä å nåra år, dä va ju en bra mängde, man kunna skjuta en sex sju djur bare på en fyra dager. Så iblann fick man en sexti kilo kött på man.
- Men det var väl fint?
- Jaa. Men man sköt bättre på senare år, för förr var dom kinkig. - Nu är'e ju knappt att man får jaga. ... dä va väl vi säger för förti femti år sen, för att dom skulle ju bestämma allting dom å dä va bara te ta dä dom fick å dä va där me jämt. Ja minns på nittonhundraarton, då fick farsan å ja va henne, nere på sjön, Bruksjön. Dä va en urusel skog som va grov å risig å. Å så kom forstmästarn, han heta Tiger-

- ström in till'en. Då skulle jaackordera om prise. Å då var'e ju dyrtid egentligen, 1918. Å ja tror ja hade arton meter stock. Å då skulle den barkas. Ja säger bara, sa han, ja får väl betala lite mer då sa han, för barkningen. Ja visst fan kan vi, men ... Dom skulle int kunna säga då nu i... men på den tiden ...
- Hur var det med fisket uppe i Alsjön då?
  - Då va bra där när ja kom dit. Riktigt bra var dä, för dä va gott om gädder å annan fisk mä. Men ... på trettital så börja dä på komma utsocknes hit å gå å angla på sjön å sen var dä förstört. För dom tog ju nästan - dom fiska gädder säckevis å gick kring å sålde.
  - Så det blev utfiskat då?
  - Jaadå. Då vart utfiska dänne se. Å dom gick, kunna hålla på en fem vecker på våren å sen vara ute på isen ... å plocka upp bara, kunna få en förti gädder, trettital. Dom låg still ... Men - sen vart dä sämre. ... men d'ä ju båtar nu för varje kåk.
  - Ja, det har dom, förstår jag.
  - Förr var dä inte nå mycke båtar.
  - Hade ni nät och så där själv då, som ni ... ?
  - Nä, ja hade aldri nät ... rodde drag vi på den tiden ... å så där, kunna få en tre, fyra gädder å en fem sex ...
  - Hur gör man då, när man ror drag?
  - Ja, man sätter ett gädddrag etter på båten en långan rev, å sen bara ror då i sakta mak ...
  - Vad fanns det mer för fisk däruppe?
  - Ja, då fanns gädda å abbörre å ål å lake å mört å ...
  - Lake, som ni klubbade på vintern då, eller ... ??
  - Nej ... den gick aldri i land ... för dä mesta så frös de aldrig till sjön så den gick inte te.
  - Hur tog ni den då?
  - Ja, vi hämta'n på krok, långrev gick dä bra. Å på sån krok feck ja en laka på tre kilo, iblann.
  - Det har inte funnits lax här uppe i de här vattnen heller?
  - Näää, dä har dä inte, men laxöring har dä funnis, men dom ä inte i sjöarna, i ån fanns hä ju laxöring å iblann i bäckar var'e gott om laxöring. Så dä va ju ingen sak, ... men dä tog nog nästan hela dan dä. Men ja meta ett hundratal laxöringar... men nu är'e slut mä dä ... å så rensa dom nu å diken å grejer så dom ...
  - Hur var det med kräftor då, hade ni det?
  - Inte ända hit, men man fick inte igen några i, gädda gjorde slut på den. ... dom hade kräftor, dom hade kräftor i dammen hånne på Hedvigsfors ... men aldri man feck hem nära. Ja har aldri sett nära kräftor där ä. Så dom gick nog runt.
  - Hur ofta var ni ner på Hedvigsfors när ni bodde uppe i Alsjö?
  - Ja, iblann kunna dä gå nästan en måna innan - millan var gång. Ja minns på vintern, då for man ju ner de dagar de va avlöning, dä va en gång i månan hä. Men dom hade handlare så han klara se bra nog. Fast inte kunna en annan fara ner så där brått inte. Ja, jag for nog mest ja utav dom som bodde där. Ja bruka få stå på afärn till'e var sex-sju-tin på kvällen innan de va klart mä alle noter dom fick ...
  - Då skulle dom köpa för hela månaden mat då?
  - Ja, dom skicka noter då så dä var bare te del ut åt de som hade beställt då ... vi säger att för var å en då ställde i ordning kartonger å ... nä, bruka vara mycke folk på Hedvigsfors, för dom kom ju både från Furuberg å sen ifrån Bjästa å sen kom dä skogsarbetare å ... dä va ju bråttom på affärn å förstås. Ja lämna ju noter, ja kom ju dit på förmiddan, men hannt inte på göra nå åt dom förrn ja kom å skulle fara därifrån. Fick stå där å vänta tills dä vart klart. Så de som

kom bara tillfälligt, dom börja ju åt dom förstås.

- Har det funnits någon torgdag, som man säger, nere på Hedvigsfors, så att det har kommit handlare dit och satt upp stånd och så där, eller har det bara varit affären?

- Ja, på den tin ja bruka fara ... sen kopparslagare ifrån Delsbo bruka va där ... å sen dom där som - tyghandlare som bruka fara för ja hade kläder å allting. Men dom hade mycke mera sorterat på affären å då, dom hade ju allting där på den tin, för dom va tvungen te ha ... nu är'e ju slut mä dä där, för nu tar dom ju hem bara på beställning om d'ä frågan om nåt. Men om vi säger gamla handlarn, han hade ju allting han, som man va i behov för att köpa. Då va ju fråga om spik å va som helst ... å hästskor å allting.

- Det hade han då?

- Jaa, dä hade'n. Å likaså arbetskläder, dä fanns ju ... nu har dom specialisera sej mera så dom har inte så där mycke.

- Blev det ofta av att åka in till Hudiksvall?

- Åka te Hudiksvall?

- Tidigare, när ni var ung?

- Nää, dä va inte tätt ja va mä dit ä. Ja va väl ner på marknan nån gång när ja var en tjuve år.

- Vad var det för marknad?

- Ja, höstmarkna kallas dä då, dä där som dom kallar för mässa nu, dä var samma tider då. Men på den tiden på marknan hade dom ju hästar å kor där å handla mä, men dä vart ju slut mä dä. Dä va ju hästhandlare som va där mä hästar å ... Nej dä vart inte tätt som man kom ... dä va inte vanligt te fara te stan ... Man skulle cykla ner te bussen då förstås, te Hedvigsfors. Men - nu på slute, på femtitale ett tag å längre sen, då feck vi fara mä mjölkbil in.

- Jaså, gjorde du det?

- Jaa. Han kom ifrån Furuberg å geck åt Dösarbo å ... sen geck han ner te Delsbo.

- När började den gå ungefär?

- Ja, dä va sen - ja dä va nog kring femti, skulle ja tro.

- Och innan dess, då var ni tvungna att ta reda på mjölken själva?

- Jaha, dä va te separera å göra smör då. Skummjölkka bruka vi för dä mesta skänka bort åt dem som hade kalvar å, om inte vi hade nån självl. Å den va inte så dyran mjölken då, ja tror man tog bara fjorton öre. ... ja kanske vart lite dyrare sen ja sluta, men annars så var'e ... dä va ju inte mer än fjorton öre. Å femti för ett kilo smör...

- Hur var det med nöjen förr då, när ni bodde där uppe, åkte ni ner till Hedvigsfors någon gång?

- Ja, dä va ju på misommarn å så där, dä va ju nån fest då å då nere på festplatsen på Hedvigsfors. Dit bruka man ju fara ner. Men dä va inte så tätt ... man va ju mest hemma. Ja hade ju lust å fiska ja, å när dä vart höst då jaga en ju mest varenda stunn en va ledig.

- Det fanns ingen förening som ni var med i eller något sådant där? Jag har hört att det fanns NTO där nere, en nykterhetsloge.

- Ja, dä fanns dä, men dä fanns ju ... ändå. Men inte va ja nån stor-supare heller. Man har fäll taje sej nån iblann, men nu så - aldri att inte ja har kunna vari utan sprit i. Dä är ju en del som inte kan sluta om dom tar sej en fylla, dom vill bara fortsätta, men dä va ja aldri fast för. Ja ville aldri ha sprit om ja tog en ...

- Hur fick ni tag på sprit längre tillbaks?

- Ja, vi skicka efter mä bussen dä. Förstås. Dä gick väl å ... Å sen fick vi ju i Bjärsjö så var dä ju mycke närmare, för bussen gick ju om där å på möran. Den gick ju upp där från Brännås ve sjutiden. Då passa

man ju bussen när han kom då. Å då va inte nå vidare ... Nå, nog har dä ändras bra mycke. En del har blive sämre, för dom drar ju in bussturer å allting ... sen den här vägen vart i ordning. Å sen hade vi ju en skolbil som geck dagligen. Den vände ve Alsjö ... kunde man åka ner mä han å passa bussen nere i Hedvigsfors, för att ja åkte te stan många gånger ja, har ja åkt mä skolbilen hem, före åtta, ja sjutin ... så en va hemma klockan tre.

- Det var ju bra.

- Jaha, dä va dä.

- Det har aldrig funnits någon skola i Alsjö heller?

- Jo, hä fanns nå år sen ja kom hit. Dom hade skola oppå där som vi bodde i nåre år. Men då minska dä mer å mer, ungdomen flytta därifrån ... men dä vart ju skolskjutsar sen ... dä kom folk som hade småbarn å då vart dä skjuts. Jo, i början på sextisju, tror ja, då gjorde dom i ordning skolan oppå där vi bodde. Sen har ju lärarinna läst halva tin där å halva här.

- Jaså, var det så?

- Jaa. - Men sen då så ... mera mä skola då så ... å sen skjutsa dom ner te Hedvigsfors då ifrån de där bya. Men inte tror ja skolungarna lär sej nå mer nu än när vi geck i skolan ... ja, dä va många som har gått i skolan ända till dom va sexton år ...

- Ja, kanske det är så.

- Ja, dä va väl, ja hade ... hä va ju särskilt. Om dä va frågan om räkning så va dä ju jag som skulle svara ... men ja behövde inte läsa nå mycke heller för ja hade gott minne.

- Hur var det när ni gick och läste för prästen? Då bodde ni väl inackorderade på Bjuråker?

- Ja, vi bodde där då fjorton dagar i stöten. Fick gå ner ända hemifrån å dit. Dä va väl bara fjorton dagar varje gång, å så fick vi vara hemma ett tag å sen dit igen.

- Skulle ni hushålla själva när ni bodde där?

- Ja, inte jag ä, jag bodde inackorderad där jag hade maten å. Men annars så, de här ifrån Hedvigsfors dom bodde liksom för sej själva å hushålla själv, dom va ju många dom. Dä skötte bolage om att ja feck komma in å. Som de här Lidberg, Samuelsson å - en som va ifrån Hedvigsfors, han bodde i en gård som hette Snarsta, lite bortanför prästgårn. Där hade dom nå ... kunna va en fem sex stycken. Men ja bodde när en släkting ja, så dä geck bra allting.

- Hur var det med kyrkbesök annars? Var ni ofta framme i Bjuråker i kyrkan, eller kom prästen upp till Hedvigsfors?

- Ja, han bruka fara upp te Hedvigsfors ... dä blev bra nog tätt, dä va ju vanligt då. Nu vet ja inte om han far ... dom brukar ju vara på skolan. Men te Strömbacka far han ju ...

- Åkte ni ner ifrån byarna då när han var i skolan på söndagarna?

- Ja, dä blev väl nån gång ... ja har inte vare nå vidare för de där religiösa.

- Men andra gjorde det kanske?

- Nä, inte nån ifrån de här skogsbyarna ä. Dä va dom som bodde därne bara som geck dit. Ja, om man skulle fara ner å döpa någon unge å tocke där, då kunde man ju fara ner. Annar så.

- Har det funnits några frireligiösa rörelser här uppe då?

- Dä ä väl nå pingstväänner som har bönhus ... å så i Nås så är de väl stordelen pingstväänner. ... ja tror inte på sånt där ja.

- Nej, det är ju olika.

- Å ja vet, ja märker ja att de där nästan ä sämsta fölke, dom som ä pingstväänner, för de ä dä värsta djurplågare som finns, de ä då de där pingstväänner - å lika mä allting - dom är några rävar bara, stordelen.

- Jaså, är det så illa?
- Ja, dä ä väl liksom vanligt, pingstväänner ... den där Lewi Pethrus - d'ä väl också en äkta luring. Han har ju vart miljonär han på de där, rena kommersen för han. D'ä inte så länge sen som dä stog i tidningen om en fanjunkare som ... när han inte satt sej i lagen å tocke där, så att han vart ju black å fick börja om från början.
- Ja, det är ju illa.
- Joodå, dä skrevs inte så lite i tidningarna om de där.
- När man talar om att tro på saker - var det vanligt förr att dom trodde på skromt och sådant där?
- Ja, dä finns dä som gör än. Jaha, dä gör dä. Ja har då aldri vare mä på någe tocke där, å inte tror ja nå vidare på dä. Ja har bott i skogsköjer på många ställen, å under vindfäll iblann, å på sommarn å, men ja har aldri vare mä på nå ... tala om nå skogsråer å så där ... dom tala ju om för kölarn å släckte om dä var nå fel mä milan å tocke där, men ... d'ä nog skrock dä... d'ä ju olika å förresten ...
- Julotta, hade ni det förut nere på Hedvigsfors?
- Jaa, dom bruka va där. sen dom börja åka bil ä dä att dom ska te Hudiksvall på julotta, men dit har ja aldri vare på nån julotta. Nää, vi kommer ner te kyrka om de ä nån begravning ...
- Om ni fick välja, skulle ni bli arrendator igen nu?
- Nää, dä skulle ja inte. Fick ja välja från början, så nog gav ja mej på nå som betala sej lite bättre - å lättsammare å. Men dä va inte så mycke å börja på på den tiden.
- Det var inte det?
- Nää. - Nää, man är ju aldrig fri ändå när man har djur, dom ska skötas å man sitter fast. Å numera så ... ja tror inte att folk går i nå fjäs nå mer å att dom sköter djur... dom hinner uträtta ändå sen dom har skött lagårn. Men d'ä ju mycke omkostnar på dä å. Å blir'e dålig år så äre inte nå vidare. Då ska man ju anlita veterinät då tätt som ofta, dä blir dä ju lite bakslag.
- Fanns det veterinär här i trakten som ni kunde få hjälp utav?
- Ja, i Delsbo. Sen feck vi en - annar så i Bjällom ...
- Vad gjorde ni då?
- Ja, man feck skicka efter, vi hade väl nån sån där kloker gubbe som va lite förståsiggpåare å kunna klara åv om dä vart nå fel på djuren. Fast dä ä slut på dom nu. Jaa, ja har vare mä själv ja å vänt kalvar å tage ... i kor. Dä fick man vara snäll å lära se. Men dä hände ju att man var absolut bet. Själv vart ja hjälpt utav veterinär. Men på den tin - dä va ju så dålig ...